

สื่อประกอบการเรียนการสอน ชุด

ป่าชายเลนของหนู

My Mangrove

จากแนวพระราชดำริการอนุรักษ์ป่าชายเลน สู่ “สวนป่าชายเลนทูลกระหม่อม”

“สวนป่าชายเลนทูลกระหม่อม” (The Princess Sirindhorn Mangrove Forest Plantation) มีพื้นที่อยู่บริเวณปากคลองบางตราน้อย – คลองบางตราใหญ่ ซึ่งเป็นคลองธรรมชาติ โดยพื้นที่ทั้งหมดอยู่ในอุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี เกิดขึ้นจากแนวพระราชดำริและสายพระเนตรอันยาวไกลของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรม-ราชกุมารี ในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนและสิ่งแวดล้อมเริ่มต้นด้วยการฟื้นฟูป่าชายเลนเพื่อให้ระบบนิเวศป่าชายเลนที่เคยเสื่อมโทรมกลับมามีความอุดมสมบูรณ์ดังเดิม โดยทรงเสด็จพระราชดำเนินทรงปลูกป่าชายเลนที่คลองบางตราน้อยและคลองบางตราใหญ่ เมื่อวันที่ 17 สิงหาคม 2537 และได้ทรงมีพระราชดำริเพิ่มเติมให้ดำเนินการศึกษาวิธีที่จะดูแลรักษาให้ต้นไม้ชายเลนที่ทรงปลูกไว้ยืนให้อยู่รอด และดำเนินการปลูกเพิ่มเติมต่อไป

ในปัจจุบันพื้นที่สวนป่าชายเลนทูลกระหม่อมได้รับการพัฒนาฟื้นฟูเพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ระบบนิเวศป่าชายเลนมีการปลูกพันธุ์ไม้ชายเลนอย่างต่อเนื่อง และเกิดการฟื้นตัวของระบบนิเวศ ทำให้ระบบนิเวศในปัจจุบันของป่าชายเลนทูลกระหม่อมมีความอุดมสมบูรณ์ มีสัตว์เข้ามาอยู่อาศัยหลากหลายชนิดและหลากหลายพันธุ์ จนกลายเป็นห้องเรียนธรรมชาติและแหล่งในการศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพของป่าชายเลนที่สำคัญของประเทศอีกแห่งหนึ่ง

รู้จักป่าชายเลน

ป่าชายเลน (Mangrove forest)

คือ สังคมพืชที่อยู่ในบริเวณชายฝั่งทะเล แม่น้ำ ลำคลอง ที่เป็นดินเลน โดยมีน้ำทะเลขึ้นลงคอยหล่อเลี้ยงในการดำรงชีวิต ทั้งพืช และสัตว์ต่างๆ ที่เข้ามาอยู่อาศัยและแสวงหาอาหาร เราจึงพบป่าชายเลนอยู่ทั่วไปตามบริเวณที่เป็นชายฝั่งทะเล ปากแม่น้ำ ทะเลสาบ และรอบเกาะแก่งต่างๆ ในพื้นที่ชายฝั่งทะเล พันธุ์ไม้ที่เรามักจะพบมากและมีบทบาทสำคัญที่สุดในป่าชายเลน ก็คือไม้โกงกาง ป่าชายเลนจึงมีชื่อเรียกอีกอย่างว่า **“ป่าโกงกาง”**

น้อง ๆ รู้มั้ยจะว่า **“ป่าชายเลน”**

เป็นป่าที่ไม่เหมือนกับป่าอื่น ๆ เพราะว่าป่าชายเลนจะตั้งอยู่ระหว่างระบบนิเวศบกกับระบบนิเวศทางทะเล

ป่าชายเลนมีประโยชน์และความสำคัญอย่างไรบ้างนะ ?

ป่าชายเลนมีความสำคัญและประโยชน์ต่อระบบนิเวศพื้นที่ชายฝั่งทะเลอย่างมากเพราะเป็นที่รวมของพืช สัตว์น้ำ และสัตว์บกนานาชนิด รวมทั้งเอื้อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในหลายด้าน ได้แก่

ด้านป่าไม้

- นำไม้กองทางมาเผาทำถ่าน และฟืนเพราะให้ความร้อนสูง และได้ถ่านคุณภาพดี มีเขี้ยวถ่านน้อย
- ทำเฟอร์นิเจอร์ เนื่องจากมีความแข็งแรงทนทาน และมีสีสวย
- ใช้เป็นพืชสมุนไพร รักษาโรคต่างๆ

ด้านประมง

ป่าชายเลนเป็นแหล่งอาหารและแหล่งอาศัยที่สำคัญของสัตว์น้ำ ได้แก่

- ใบไม้และส่วนต่างๆ ของไม้ที่ร่วงหล่นจะย่อยสลายกลายเป็นแหล่งกำเนิดห่วงโซ่อาหารของสัตว์น้ำ
- เป็นแหล่งอาศัยและแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำในระยะตัวอ่อน
- เป็นแหล่งผลิตสัตว์น้ำเศรษฐกิจให้แก่ชาวประมง เช่น กุ้งแชบ๊วย ปลากระพงขาว ปูทะเล หอยแครง เป็นต้น

ด้านอื่นๆ

- เป็นกำแพงธรรมชาติ ช่วยลดความรุนแรงของคลื่น ป้องกันการพังทลายของดินชายฝั่ง
- ช่วยชะลอความเร็วของลมพายุก่อนขึ้นสู่ฝั่ง ทำให้ลดความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นแก่ที่อยู่อาศัยและพื้นที่ที่อยู่บริเวณใกล้เคียง
- ช่วยบรรเทาความเร็วจากกระแสน้ำลง ทำให้ตะกอนที่พัดมากับน้ำเกิดการทับถม เมื่อระยะเวลาผ่านไปจะกลายเป็นหาดเลน
- กรองของเสียก่อนลงสู่ทะเล

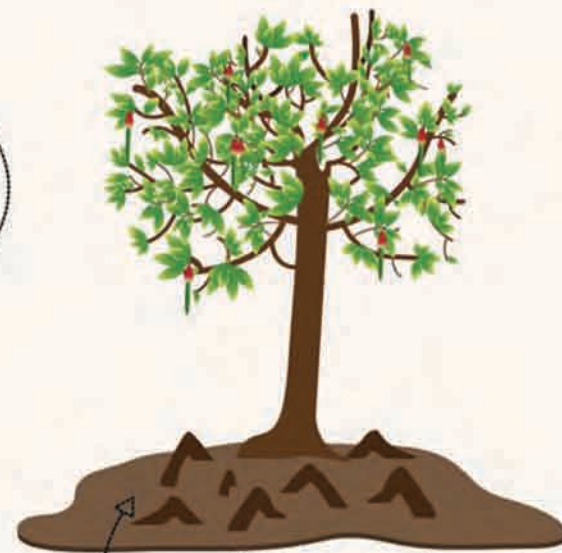
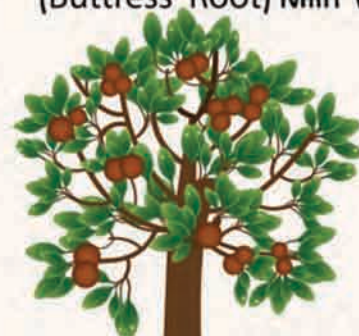

พรรณไม้ป่าชายเลนที่มีรากค้ำจุน
หรือรากพยุง (Stilt-Root)
ได้แก่ โกงกางใบใหญ่ (Big-Leaf Red
Mangrove) , โกงกางใบเล็ก (Small -
Leaf Red Mangrove)

พรรณไม้ป่าชายเลนที่มีรากอากาศ
หรือ รากหายใจ (Pneumatophore)
ได้แก่ ลำพูทะเล, แสมทะเล

พรรณไม้ป่าชายเลนที่มีรากพญอน
(Buttress Root) ได้แก่ ตะบูน

พรรณไม้ป่าชายเลนที่มี
รากหัวเข่า (Knee Root)
ได้แก่ พังกาหัวสุมดอกแดง,
โปรงแดง

มีอะไรในป่าชายเลนบ้างเอ่ย ?

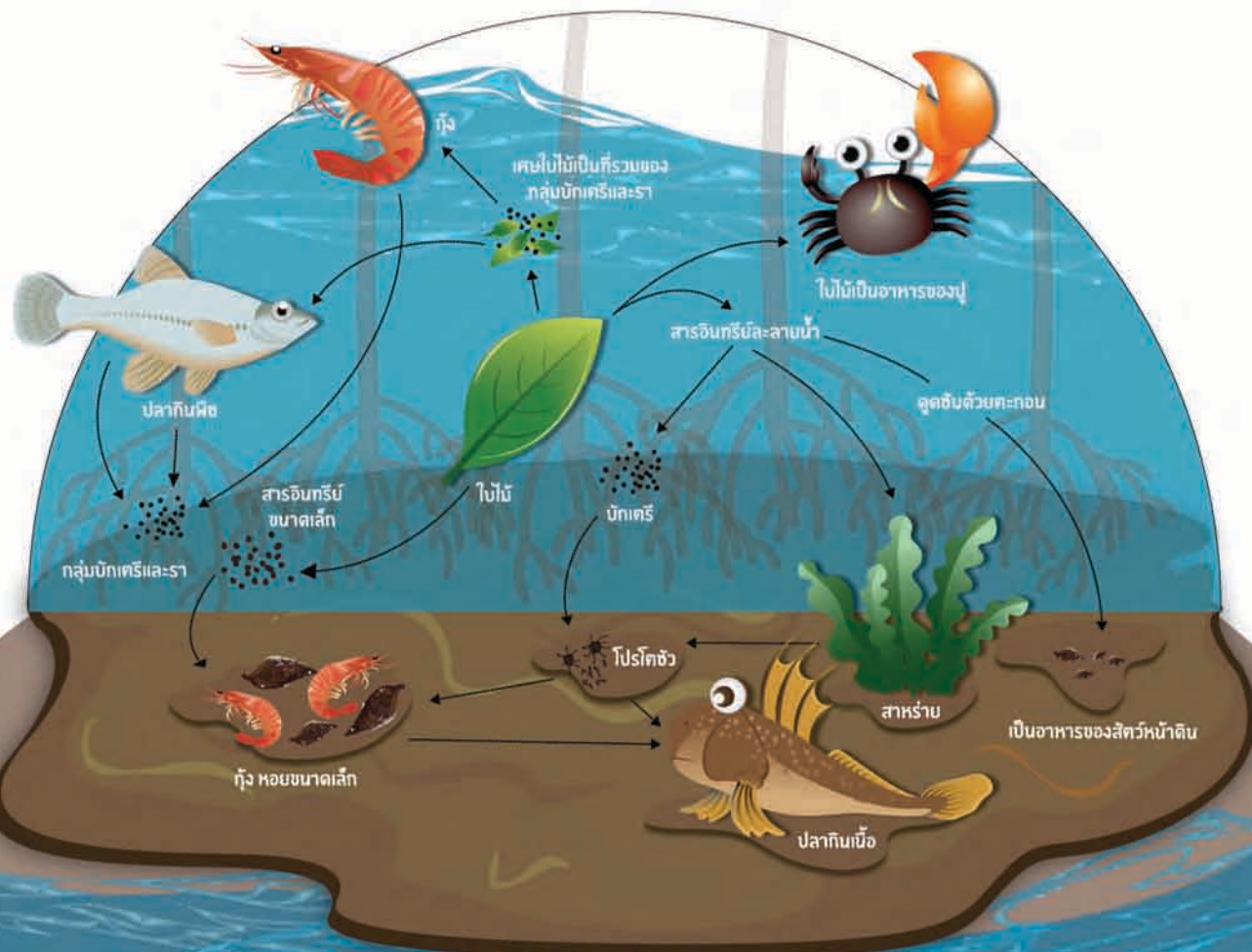
พืชในป่าชายเลน

พันธุ์ไม้ในป่าชายเลนมีลักษณะที่พิเศษต่างไปจากพืชอื่นๆ
เพราะจำเป็นต้องมีการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดและให้เหมาะสมกับ
สภาพพื้นที่ชายฝั่งทะเลที่น้ำมีความเค็มและมีกระแสน้ำขึ้นลงอยู่เสมอ

ใบ มีต่อมขับเกลือทำหน้าที่ควบคุมระดับความเข้มข้นของ
เกลือไม่ให้มากจนเกินไป **ผล** พันธุ์ไม้ชายเลนหลาย
ชนิดได้พัฒนาผลให้มีลักษณะเป็นต้นอ่อน ซึ่งสามารถงอกได้
เองขณะที่ยังอยู่บนต้นซึ่งเราเรียกว่าฝัก จะมีรูปร่างแหลมเพื่อ
ให้สามารถปักลงดินเลนได้ง่าย **ราก** มีการปรับตัวให้มีระบบ
รากพิเศษที่ทำให้สามารถอยู่รอดได้และเหมาะสม
กับสภาพพื้นที่

"ห่วงโซ่อาหารในป่าชายเลน"

สัตว์ในป่าชายเลนที่น่าสนใจ

ปูก้ามดาบ หรือ ปูเปี้ยวปากคิ๊บ (Fiddler Crab)

เพศผู้จะมีก้ามใหญ่ข้างเดียวกวัดแกว่งเพื่อแสดงการครอบครองอาณาเขตที่มีนํ้าอาศัยอยู่ และใช้ปูศัตรู รวมทั้งใช้เรียกถึงความสนใจจากปูก้ามดาบเพศเมีย

ปูแสมหรือ ปูเค็ม (Salt March Crab)

ชอบอาศัยอยู่ในแหล่งที่มีต้นแสมมากกว่าต้นไม้อื่น มักขุดรูอาศัยอยู่ตามพื้นป่าชายเลนที่เป็นดินโคลน ปูชนิดนี้เองที่ถูกจับนำมาต้องเป็นปูเค็มที่ใส่ในส้มตำ

หอยเจดีย์ หอยขี้กา (Mud Whelks)

ทนอุณหภูมิและความเค็มสูงได้ดี มีบทบาทสำคัญในการช่วยย่อยสารอินทรีย์

นกกิ้งก่าเปี้ยว (Collared Kingfisher)

พบมากในบริเวณป่าชายเลนป่าชายหาด และตามแม่น้ำ ลำคลอง ชอบกินปูเปี้ยวแมลง และสัตว์ขนาดเล็กอื่นๆ เป็นอาหาร โดยมักจะคาบเหยื่อแล้วบินกลับมาเกาะตามกิ่งไม้ แล้วใช้ปากผ่าดเหยื่อกับกิ่งไม้จนตายก่อนจะกลืนกิน

ปลาตีน (Mud Skipper)

มีบทบาทสำคัญต่อระบบนิเวศป่าชายเลน สามารถอยู่ได้ทั้งในน้ำและบนบก “ปลาตีน” มีหัวขนาดใหญ่ ตาโต ลำตัวเรียวเล็กลงไปทางหาง ครีบอกแผ่ขยายใหญ่ใช้คลานขณะอยู่บนบกได้ดี เมื่อนํ้าลงจะเห็นการเคลื่อนไหวของปลาตีนคืบและกระโดดบนพื้นผิวเลน โดยใช้ครีบอกและหางในการทำหน้าที่คล้ายขา อาหารของปลาตีนได้แก่ กุ้ง ปู และหนอนตามหาดโคลน

สัตว์ในป่าชายเลน

สัตว์ที่อาศัยอยู่ในป่าชายเลนทุกชนิดจะมีการปรับตัวเพื่อการอยู่รอดและเป็นไปตามสภาวะของธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

เที่ยวป่าชายเลนที่ไหนดี?

แหล่งเรียนรู้ด้านป่าชายเลนที่น่าสนใจ

สวนป่าชายเลนทูลกระหม่อม

ตั้งอยู่ที่ ต.ชะอำ อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี หากมีความประสงค์ในการเข้าชมเป็นหมู่คณะควรติดต่อล่วงหน้าที่สุดท้ายล่วงหน้าเพื่อสิ่งแวดล้อม อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร สนใจสอบถามข้อมูลเพิ่มเติม
เว็บไซต์ : <http://www.sirindhornpark.or.th> โทร. 0-3250-8352 โทรสาร 0-3250-8411

ป่าชายเลนอ่าวคุ้งกระเบน

ตั้งอยู่ที่ ต.คลองขุด อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี การเข้าชมเป็นหมู่คณะควรติดต่อล่วงหน้าที่สุดท้ายศึกษาพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
เว็บไซต์ : http://www.fisheries.go.th/cf-kung_krabaen/index_1.html
โทร. 0-3943-3216-8 โทรสาร 0-3943-3209

ป่าชายเลน อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร

ตั้งอยู่ที่ ต.หาดทรายรี อ.เมืองชุมพร จ.ชุมพร สนใจสอบถามข้อมูลเพิ่มเติม
เว็บไซต์ http://park.dnp.go.th/mvisitor/nationparkshow.php?PTA_CODE=1088
โทร. 0-7755-8144-6 โทรสาร 0-7755-8144

ศูนย์ศึกษาเรียนรู้ระบบนิเวศป่าชายเลนสิรินาถราชินี

ตั้งอยู่ที่ ต.ปากน้ำปราณ อ.ปราณบุรี จ.ประจวบคีรีขันธ์ สนใจสอบถามข้อมูลเพิ่มเติม เว็บไซต์ : <http://welovesirinart.wordpress.com> โทร. 0-3263-2255 โทรสาร 0-3263-2255

ป่าชายเลนริมคลองละอุ่น จ.ระนอง

ตั้งอยู่ที่ กม. 30 บ้านเขาฝาชี อ.ละอุ่น จ.ระนอง หากมาเป็นกลุ่มคณะสามารถติดต่อวิทยากรนำชมเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติได้ แต่ควรติดต่อล่วงหน้าประมาณ 7 วัน สอบถามข้อมูลเพิ่มเติม โทร. 0-7784-7217

ศูนย์วิจัยป่าชายเลน จ.ระนอง

ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 4 บ้านล่าง ต. หวาง อ. เมือง จ. ระนอง การเข้าชมเป็นหมู่คณะต้องติดต่อล่วงหน้าถึงหัวหน้าศูนย์วิจัยป่าชายเลนหวาง สนใจสอบถามข้อมูลเพิ่มเติม โทร. 0-7784-8392

หาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ด้านป่าชายเลนได้ที่

กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง : www.dmcr.go.th
กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช : www.dnp.go.th
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย : www.thai.tourismthailand.org
ทีเที่ยวไทย : www.teeteawthai.com

แหล่งอ้างอิง

1. อุดม เขยท้วงศ์. (2555). ป่าชายเลน. กรุงเทพฯ: แสงดาว.
2. สราวุธ บุณยะเวชชีวัน และ รุ่งสุริยา บัวสาละ. (2554). ป่าชายเลน นิเวศวิทยาและพรรณไม้. กรุงเทพฯ: มูลนิธิกระต่ายในดวงจันทร์.
3. สนิท อักษรแก้ว และคณะ. (2543). สวนป่าชายเลนทุลกระหม่อม เล่ม 1 การศึกษาวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.
4. วีระ เทพภรณ์. (2552). ป่าชายเลน สุดยอดทรัพยากรชายฝั่ง. กรุงเทพฯ: ปันรุ.
5. สนิท อักษรแก้ว และคณะ. (2550). ป่าชายเลนปรางบุรี...การเกิดทุลกระหม่อมชีวิตชายฝั่ง. กรุงเทพฯ: ปตท.จำกัด(มหาชน).
6. สนิท อักษรแก้ว และคณะ. ผลึกป่าผืนสู่ศูนย์ฯสิรินธรราชินี. กรุงเทพฯ: ปตท. จำกัด (มหาชน)
7. ประโยชน์ของป่าชายเลน. (น.ป.ป.). เข้าถึงได้จาก: http://www.forest.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id= (วันที่ค้นข้อมูล : 18 มิถุนายน 2556)
8. ข้อมูลทรัพยากรป่าชายเลน. (น.ป.ป.). เข้าถึงได้จาก: <http://www.dmcr.go.th/marinecenter/mangrove.php> (วันที่ค้นข้อมูล : 18 มิถุนายน 2556).
9. ความหลากหลายทางชีวภาพทางทะเลและชายฝั่ง. (น.ป.ป.). เข้าถึงได้จาก: http://chm-thai.onep.go.th/chm/Bio/WEBPAGE_USED/MANGROVE.html (วันที่ค้นข้อมูล : 18 มิถุนายน 2556).
10. อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร. (น.ป.ป.). เข้าถึงได้จาก: <http://www.dnp.go.th/parkreserve/asp/style1/location.asp> (วันที่ค้นข้อมูล : 18 กรกฎาคม 2556).
11. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน. (น.ป.ป.). เข้าถึงได้จาก: http://www.fisheries.go.th/cf-kung_kra_baen/index_1.html (วันที่ค้นข้อมูล : 18 กรกฎาคม 2556).
12. สารานุกรมพืชในประเทศไทย (The Encyclopedia of Plants in Thailand). (วันที่ 5 มิถุนายน 2555). เข้าถึงได้จาก: <http://web3.dnp.go.th/botany/detail.aspx> (วันที่ค้นข้อมูล : 30 กรกฎาคม 2556).

คณะผู้จัดทำ

สื่อประกอบการเรียนการสอน ชุด ป่าชายเลนของหนู : MY MANGROVE

ที่ปรึกษา

ดร.พรชัย รุจิประภา

ดร.สนใจ หะวานนท์

นางสาวอารีย์พร สิทธิญาณไพบูลย์

รักษาการผู้อำนวยการศูนย์พลังงานเพื่อสิ่งแวดล้อม อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร

รองผู้อำนวยการศูนย์พลังงานเพื่อสิ่งแวดล้อม อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร

หัวหน้ากลุ่มวิจัยและพัฒนา

คณะทำงาน

นางสาวชลลดา ประทุมบาลย์นัท

นายศศิวิทย์ ตีตะปิง

นางสาวชลันธร ผลรุ่ง

นางสาววราภรณ์ ทองสุพรรณิ

นางสาวอจจิมา หายชนะ

เจ้าหน้าที่พัฒนาสื่อ

เจ้าหน้าที่ประสานงานโครงการต่างประเทศ

เจ้าหน้าที่ประสานงานวิจัย

เจ้าหน้าที่ฝึกอบรม

เจ้าหน้าที่ฝึกอบรม

พิมพ์ครั้งที่ 1 : กันยายน 2556 จำนวน : 2,000 เล่ม

จัดทำโดย

งานพัฒนาสื่อ กลุ่มวิจัยและพัฒนา อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร

มูลนิธิอุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
1281 ค่ายพระราชมหก ถนนเพชรเกษม ตำบลชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี 76120

โทรศัพท์ 0-3250-8352 โทรสาร 0-3250-8396

Email : sieplibrary@hotmail.com

Website : <http://www.sirindhornpark.or.th>

Facebook : facebook.com/ห้องสมุดหลังงานและสิ่งแวดล้อม

ออกแบบ : กัญญาภักดิ์ ธีระสุข

จัดพิมพ์ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด แก้วทิพย์ การพิมพ์

ได้รับการสนับสนุนจาก : กองทุนเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กระทรวงพลังงาน